

ולפי זה פירש באבי עזרי (נזירות שם) שברייתא זו אינה אותה ברייתא דלעיל המובאת בשם רבי חייא. ענין ברייתא זו הוא לבאר מהותה וגדרה של טומאת התהום, ואומרת 'מת בלבד' לאפוקי הרוג. ואילו הברייתא דלעיל ענינה למעט שאר טומאות, כמו שפרשה הגמרא.

דף פב

'באו לשורפו בחצרותיהן ומעצי המערכה – אין שומעין להן... דילמא פיישן מינייהו ואתו בהו לידי תקלה'. פירשו מהרש"א וצל"ח: לא הוצרכנו לטעם זה כאשר בא לשרוף את כולו או רובו, שהרי תקנו לשורפו לפני הבירה דוקא כדי לביישו, ולא בחצרו. ואף אם נטמא מיעוטו, מדוע יהא מותר ליטול מעצי המערכה לשורפו בחצרותיהם [ורק לפני הבירה התיירו, שלא הטריחו להביא עצים משלו לשם כמו שכתבו התוס' – אלא הוצרך לטעם האמור בשביל הציקנים, שהייתי אומר לב בית דין מתנה להתיר להם לשרוף מעצי המערכה אפילו בחצרותיהם, כדי שלא יימנעו מלשרוף ויבואו לידי עבירה (כמו שכתבו התוס') – לכך אמר שלא התיירו להם ליטול עצי המערכה לחצרותיהם, שמא יבואו לידי תקלה.

'מאי בינייהו איכא בינייהו מפנקי. אי נמי דקא גדיל שישורא' רש"י מפרש שתי הנפקות בענין אחד; שלא יחשדום שחדלים מלעבוד מפני ביטול מלאכה, הלכך לפי סברת ביוש – עומדים שם [עד שתשלם העבודה. מאירי], ולפי סברת חשד אינם צריכים לעמוד.

יש לשאול מדוע לא אמרו איכא בינייהו תלמידים הלמידים תורה [שגם אצלם מצוי ר"ק, ואף יותר מעמי הארץ. ע' צדקת הצדיק רמג] שאין שם חשד למניעת העבודה מפני הפסד מלאכה. ושם לדברי הכל אין מעמידים את התלמידים שלא לביישם. ואולם רבנו חננאל (כ"י) מפרש הנפקותא השניה בדרך אחרת (וכן מובא בערוך); כאשר הוא מתעסק בגדילת חבלים באותו מקום – אין שם ביוש, שהרואה אומר במלאכתו הוא מתעסק, הלכך לפי רב יוסף שאמר הטעם משום ביוש אין לו להתעסק בזה, ולרבא אפשר.

ומשמע בפר"ח שמפרש 'חשד' – שיאמרו נכנסו לעבוד כשהם טמאים. ולפי"ז צריך לפרש שכמפנקי יש חשד אבל אין ביוש. ויש לפרש בדומה למגדלי שישורא, שהרואה אותם עומדים שם סובר משום פינוקם ועינוגם אינם נכנסים לעבוד ולא משום שהם טמאים.

פירוש נוסף כתב הלחם-משנה (תמידין ו,ה): אנשים המפונקים כלומר מעונגים שאין להם בושה מפני אי זהירותם בטומאה [דרך המעונג הוא שלא להקפיד בדברים מפני תענוגיו], וכן אנשים המתעסקים באומנות פחותה, אין שייך אצלם בושה, אבל מפני החשד צריכים לעמוד בשער המזרח [ובזה מפרש סתימת הרמב"ם שנקט טעם חשד, ולא חילק בין סתם אנשים למפנקי ומגדלי שישורא].

'הפסח שיצא או שנטמא – ישרף מיד'. הצל"ח (לעיל כח. על רד"ה אשם) יצא לידון שזבח פסול מוזהרים עליו שלא להותירו עד הבוקר. ולפי זה מתפרש 'ישרף מיד' – חובה ולא רשות, שאסור להשהותו עד למחר.

ואולם אף לפי סברה זו שאזהרת 'לא תותירו' שייכת בזבח פסול, המותר בזבח פסול ואכלו – אינו חייב 'כרת' משום אכילת נותר, כי לענין כרת נאמר כי את קדש ה' חלל, וזה אין שייך בקרבן שהוא מחולל ועומד (כן כתב הצל"ח בספרו נודע ביהודה תנינא י"ד נג).

כדברי הצל"ח ע' בשפת אמת לעיל עג בבאור דברי המהרש"א. ע"ש. ואילו המנחת-חינוך (ח; קמב, ב קמג, ה) דעתו לחלוק על כך. וכן כתבו לדקדק קצת מדברי רש"י כאן. ע' ע' קהלות יעקב כריתות ז.

ה. זב בעל ראייה אחת [שדינו כבעל קרי] שטבל וראה למחר ראייה שניה; לדברי רבי יוסי אינה מצטרפת לראשונה, שכבר נטהר ממנה משום מקצת היום ככולו (עפ"י תוס' זבחים כג.).

ב. שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה; אם לא ראתה אחר כך באותו יום – ודאי יצאה ידי חובת פסחה. ואם ראתה – אינה אוכלת, ולדברי רבי יוסי פטורה מלעשות פסח שני מפני שבראייתה זו אינה מטמאה למפרע מהתורה, הלכך בשעת הקרבת הפסח היתה ראויה לאכילה. ולחכמים – לא יצאה ידי חובה מפני שטמאה למפרע [ואין הציץ מרצה על טומאת התהום דזיבה].
הרמב"ם (קרבן פסח ו,ג.) פסק כרבי יוסי שפטורה מפסח שני [יתכן שפוסק להלכה שיש התר טומאת התהום בזיבה, כנ"ל].

ג. זב בעל שלש ראיות אינו ראוי לאכילה במוצאי שביעי שלו עד שיביא כפרתו למחרת, הלכך אין שוחטים וזורקים עליו. ואף בדיעבד לא יצא, ונדחה לפסח שני – שהרי אינו ראוי לאכילה.
זב בעל שתי ראיות שאינו חייב בקרבן, אם שחטו וזרקו עליו בשביעי שלו ואח"כ ראה; לרבי יוסי אינו אוכל ופטור מפסח שני ולחכמים חייב, כמו שנתבאר. (ופסק הרמב"ם כרבי יוסי, כאמור).

דפים פא – פב

קמח. קרבן פסח שנטמא או נותר – היכן שורפים אותו ובאלו עצים?

נטמא הפסח שלם או רובו – שורפים אותו לפני הבירה (בהר הבית חוץ לעזרה. היה שם בית הדשן המיועד לכך. עפ"י זבחים קד; רש"י לעיל כד.) מעצי המערכה. (תנאי בית דין הוא ועל מנת כן מקדישים את העצים הלכך אין בזה מעילה. ולפי שהזקיקוהו לשורפו לפני הבירה כדי לביישו (רבי יוסי בר חנינא), לא הטריחוהו להביא עצים משלו. תוס').

נטמא מיעוטו, וכן הנותר מן הקרבן – שורפים אותו מעצי עצמם בחצרותיהם ובגגותיהם (בתוך העיר דוקא – מקום אכילת הפסח). הציקנים (= צרי עין) שורפים אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה. (מראש התנו להתיר לציקנים, שמתוך ציקנותם היו נמנעים מלשרפו מעצי עצמם. תוס').

באו לשורפו מעצי המערכה בחצרותיהם – אין שומעים להם, שמא יוותרו עצים ויבואו בהם לידי תקלה. באו לשורפו מעצי עצמם לפני הבירה – אין שומעים להם. רב יוסף פירש כדי שלא לבייש את מי שאין לו, ורבא פירש מפני החשד, שמחזירים לבתיהם את העודף ויחשדום שנטלו מעצי מערכה לעצמם (רש"י. וערמב"ם ק"פ ד,ג.). ולפי טעמו מותר בקנים ובחירות שהכל יודעים שאינם משל מערכה. ואילו לרב יוסף אין חילוק בדבר.

וכן נקט רבנו חננאל. אבל הרמב"ם נקט טעמו של רבא (ק"פ ד,ג.), וכתב ששומעים להם לשרוף בקש ובקנים.

יש שהתירו להם לשרוף אפילו מיעוטו לפני הבירה מעצי המערכה, מפני הטורח; – לדברי רמי בר חמא התירו באכסנאי. לרב פפא, דוקא אכסנאי שהחזיק בדרך. ולרב זביד אפילו לא החזיק בדרך.

לפרש"י, רב זביד היינו כרמי בר חמא. ולתוס', רב פפא ורב זביד נחלקו בדעת רמי בר חמא. ולפירוש אחר בתוס', רב פפא ורמי בר חמא אינם חולקים ולא התירו אלא באכסנאי שהחזיק בדרך, ורב זביד מתיר אפילו לא החזיק.

רבנו חננאל נקט להתיר לאכסנאי אפילו לא החזיק בדרך (ובדעת הרמב"ם – ע' בצ"ח).

מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש (כזית – לחכמים), אם עבר צופים – שורפו ממקומו (שלא הטריחוהו לחזור ולשרפו בירושלים. וחשוב שריפה בקדשים קלים במקום הקודש דוקא – מדרבנן. עתו' מט. וע"ש אמת ליעקב). ואם לאו – חזר ושורפו בירושלים.

דף פב

קמט. א. הפסח שיצא או שנטמא או נטמאו בעליו או מתו – מה יעשה בו?

ב. מנין לפסולי הקדשים שטעונים שריפה?

ג. אלו פסולים יישרפו מיד ואלו טעונים עיבור צורה?

א. הפסח שיצא או שנטמא – ישרף מיד [בחול]. אבל ביום טוב אין שורפים קדשים]. נטמאו הבעלים או שמתו

– תעובר צורתו (רש"י: ייעשה נותר. ויש מפרשים: יניחנו עד שיתקלקל) וישרף ביום ט"ז בניסן.

רבי יוחנן בן ברוקא אומר: אף זה ישרף מיד, לפי שאין לו אוכלים (וכן אמרו בדעת רבי נחמיה). לדברי רב יוסף, לא אמר רבי יוחנן בן ברוקא אלא כשנטמאו או מתו קודם זריקה, אבל לאחר זריקה שכבר נראה הבשר לאכילה – דברי הכל פסולו מחמת דבר אחר הוא וטעון עיבור צורה. ורבי יוחנן אמר: אף לאחר זריקה מחלוקת.

נטמאו הבעלים קודם שחיטה – ישרף מיד (עפ"י גמרא לעיל עג: ובתוס' – שהרי זה כנשחט שלא לאוכליו ופסולו בגופו. שם). מתו או משכו ידיהם קודם השחיטה – תלוי הדבר בשאלת עקירה ובשאלות נוספות (כמבואר לעיל עג:). ופסק הרמב"ם (ק"פ ד, ג) שאם שחטו לאחר שנודע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו או נטמאו – ישרף מיד, אבל אם לא נודע עד לאחר שחיטה – טעון עיבור צורה.

ב. בשר קדשים שנטמא – מצות שריפתו מפורשת בכתוב; והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל – באש ישרף. [וכן קדשים שניתותרו, שריפתם ביום מפורשת. ואפשר שפיגול בכלל נותר לענין זה. ע' מנחת חינוך קמג, א].

שאר כל הפסולים, הן קדשי קדשים הן קדשים קלים, הלכה היא שנתקבלה שדינם בשריפה [ואין ללמוד שאר פסולים מטומאה בבנין אב – כי שונה טומאה שפוסלת גם בתרומה ומעשר (רש"י), ונוהגת בחולין (תוס'). וצריך לכתוב בטומאה ביחוד, כי הייתי אומר הואיל ונעשה בו מעשה חול בכך שנטמא והוול, די לו בקבורה ואין צריך שריפה].

וצריך לשרפם במקום מצוותם, בשר קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים – בעזרה (בקדש באש תשרף. רבי שמעון). וקדשים קלים – בירושלים (גזרה אטו קדשי קדשים. תוס' מט.).

א. אפשר שיש נפקותא במקור חיוב שריפה, אם מן הכתוב או מהלכה למשה מסיני – לענין חלות שבועה שנשבע אדם לשרוף או שלא לשרוף; האם דינו כנשבע על דבר המפורש בתורה אם לאו. אך יש אומרים שהלכה למשה מסיני נידונית כמפורש בתורה לענין שבועה (עפ"י מנחת חינוך קמג, א).

ויש מי שחולק ומצדד שכל פסולי הקדשים כלולים בכתוב 'בקדש באש תשרף', וההלכה מכלילתם בקרא. או לאידך גיסא, אפשר שבכל אופן שבועה חלה על מצוה זו מפני שאינה מוטלת על אדם מסוים [מלבד בקרבן פסח] (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א סוס"י רטו. והוכיח כן משאלת הגמרא 'באש ישרף למה לי' – משמע שאין חילוק לדינא אם מהלכה או מהכתוב. וע' בספר החינוך (קמז)